

Црквена музика

Византијска црквена музика, која је традиционална, званична музика Грчке православне Цркве, карактерише се, бар што се тиче њене унутарње суштине, једноставношћу или ослобођеношћу непотребне сложености, и чистотом без трунке било чега чулног, разметљивог, неискреног, као и непревазиђеном снагом и духовношћу. Што се тиче њеног спољног облика или техничког аспекта, њу карактерише чињеница да је потпуно вокална, без употребе инструмената, да је монофона, то-јест, да употребљава мелодије за један глас.

Да ове особине карактеришу византијску црквену музику, и како то чине, постаће јасно у току излагања, нарочито када будем објаснио њену улогу и начин извођења.

Циљ ове музике није да истиче сјајне гласове певача, или да забавља паству, или да изазове естетско задовољство. Тачно је да певачи који изводе ову музику морају имати добре гласове а певање мора бити добро изведено и пријатно за слушање. Међутим, добри гласови и добро извођење нису у овој музици неки циљ за себе; а ни задовољство које она даје не представља за њу врхунац коме се тежи намерно, него нешто успутно, а затим, овој музици није смисао само естетско задовољство, него нешто много богатије и узвишеније. Циљ византијске црквене музике је духовни. Ова музика је на првом месту средство богослужења и обожавања; а на другом месту је средство за сопствено самоусавршавање, за испољавање и неговање човекових виших мисли и осећања, као и средство одбране и чишћења од његових нижих, непожељних мисли и осећања.

Намена ове музике као средства за богослужење састоји се у томе да се употреби за прославу Бога, за изражавање осећања молитвености, наде, захвалности и љубави према Њему. Употреба ове музике као средства поштовања састоји се у указивању части Пресветој Богородици и осталим светитељима. Њена употреба као средства за васпитавање виших мисли и осећања и одбране од нижих неодвојива је од ових. Не постоји овде једна врста музике за прослављање Бога, друга врста за поштовање светаца, а трећа намењена преобра-

жају унутарњег живота верних, него је то једна иста музика која имајући за непосредни циљ прослављање Бога истовремено испуњава и ове друге циљеве. Јер док славимо Бога и одајемо поштовање светима сами певајући псалме и песме или слушајући како други певају и прихватајући то у срце своје — тада осећања туге, мржње, гнева и тупости ишчезавају, а осећања скрушености, љубави, мира, духовне радости и устремљености буде се у нама.

Од самог почетка хришћанство је схватило вредност певања псалама и црквених песама као средства у *богослужењу*. Христос и његови ученици, као што Еванђеље сведочи, користили су певање у ову сврху. Матеј и Марко пишу да су после Тајне Вечере Христос и Његови ученици „отпевали песму” и изашли на Маслинову Гору.¹ Лука, описујући исти догађај мало детаљније, каже:

И кад се већ приближио месту где се силази са Маслинове Горе, све мноштво ученика поче у радости да хвали Бога из гласа за сва чудеса која су видели, гопорећи:
благословен је цар који долази у име Господије!
Мир на небу и слава на висини!”²

И свети Павле, пишући Ефесцима, саветује им: „Певајте и појте Господу у срцу свом. Захваљујте свагда за све Богу и Оцу у име Господа нашега Исуса Христа”.³ Затим, пишући Колошанима, св. Павле препоручује им да хвале Бога „псалмима, химнама, духовним песмама.”⁴ А у својој Посланици Јеврејима он наводи Давидов псалам: „Објавићу име Твоје браћи својој, усред цркве певаћу Те”.⁵ Најзад, у *Делима апостолским*, Павле и један од његових главних сарадника, Сила, употребили су појање као средство богослужења: „Око поноћи Павле и Сила у молитви слављаху Бога, а сужњи су их слушали...”⁶

У Новом Завету налази се признање да црквено појање може да буде средство *духовног развоја*. У том духу, свети Павле саветује Ефесцима: „И не опијајте се вином, у којем је блуд, него се пуните Духом, говорећи међу собом у псалмима и појању и песмама духовним”.⁷ Овде се јасно подразумева да је пракса појања или слушања псалама, химни и духовних песама уздизала духовно и отварала наше срце да примимо у себе Духа Светога. И у Посланици Колошанима апостол Павле каже: „Христова реч нека богато обитава у вама: у свакој мудрости учите и опомињите један другога псалмима, химнама, духовним песмама”.⁸ То, дакле, значи да је црквено певање средство васпитања у Христовој Божанској Премудрости.

¹ Мат. 26:30; Марк. 14:26

² 19:37—38.

³ 5:19.

⁴ 3:16.

⁵ 2:12.

⁶ 16:25.

⁷ 5:18—19.

⁸ 3:16.

Учење Источних Отаца о овоме предмету, које је разбацано у њиховим бројним списима, развија идеје садржане у Новом Завету. Многи од великих Отаца живо говоре о употреби псалама, славословја и духовних песама као средства богослужења. У једном од својих писама⁹ Св. Василије каже: „Има ли ишта благословенијег него . . . журити на молитву у освит зоре и приносити Творцу славословја и песме?” Св. Јован Дамаскин, у петој песми Варскрсног Канона каже: „Устанимо рано у зору и уместо миомириса песму принесимо Владици”. А Свети Симеон Нови Богослов каже: свака молитва и псалмодија је разговор (*синомилја*) са Богом у коме ми или молимо Њега да нам да оне ствари које Он даје људима, или му се захваљујемо за Његове дарове или Га хвалимо за сва створења која је Он начинио, или казујемо о Његовим дивним делима, која је Он створио у различитим временима ради спасења људи и кажњавања неправедних, или казујемо велику тајну оваплоћења Сина и Логоса Божијег, и слично.¹⁰ Треба напоменути да израз „псалмодија” који су употребљавали грчки писци, не значи певање псалама само, него певање песама, уопште.

Што се тиче похвале светитеља путем псалмодије, Јован Дамаскин каже да их треба „поштовати као пријатеље Христа, као синове и наследнике Божије, као што Јован Богослов и Евангелист каже: *А свима који Га примише, даде моћ да постану деца, Божија*”.¹¹ „Због тога они нису више слуге, него синови; а ако су синови, такође су наследници Божји преко Христа”.¹² Један од начина како се ово поштовање изражава јесте појање „псалама, славословја и духовних песама”.¹³ Тако, на пример, отпуститељни тропар који се пева у част три велика учитеља Цркве, Св. Василија Великог, Св. Григорија Богослова и Св. Јована Златоустог, 30. јануара, каже: „Сви ми који волимо њихове поуке, сабравши се овде, похвалимо их у песмама, јер се они непрестано моле Светој Тројици за нас”.

Источни свети Оци изrekli су много озарених мисли о великој вредности коју појање има као средство унутарњег очишћења и узрастања, као средство за супротстављање и одстрањивање штетних, непожељних помисли (*логисмој*), као и штетних и непожељних осећања, која они називају страстима, а појање је такође подстрек и храна за развој добрих, узвишених и пожељних мисли и осећања. Ево неколико примера. Свети Атанасије Велики примећује да кроз појање „нестаје у души немир и грубост и неред и разгони се туга”.¹⁴ А мало касније он додаје да они који знају појање како треба „певају не само својим устима, него и својим умом, и много користе не само себи већ и онима који желе да их слушају. Тако свети цар Давид, појући на тај начин цару Саулу, угоднио је Господу Богу, и одагнао је тиме ускомешане и луде страсти из цара Саула, и вратио му

⁹ 2.

¹⁰ *Сабрана Дела Светог Симеона Новог Богослова*, I део, ст. 60, 102, 145.

¹¹ Јован 1:12.

¹² Гал. 4:7.

¹³ Р. Г., св. 94, ст. 1164, 1165, 1168.

¹⁴ Р. Г., св. 27, ст. 40.

мир у души".¹⁵ Слично у једном од својих писама¹⁶ Св. Василије каже: „Учење о побожности храни душу божанским мислима. Може ли бити нешто благословеније, него подражавати на земљи појање светих ангелских хорова; журити на молитву у рану зору, обожавати Створитеља химнама и духовним песмама; затим, када сунце светло сија и када се вратимо своје послу, молитва је наш пратилац на свим местима, да би зачини́ла наш рад химнама, као јело сољу? Јер стање душе у којој је радост, а не туга, јесте благослов задобијен појањем химни. А у другом писму¹⁷ он тврди да се путем појања ојачава пажња и чува ум од лутања. Јован Златоусти, тумачећи 41. псалм каже: „Ништа, ништа не уздиже душу толико и не даје јој крила, ослобађајући је од земље и од привезаности телу, ништа толико не покреће душу ка премудрости и ка презирању свих брига овога света као једногласна мелодија и ритмичне свете песме”.¹⁸ А тумачећи Посланицу Св. Павла Ефесцима, коју сам већ раније навео, он каже: „Они који певају црквене песме испуњени су Светим Духом, а они који певају сатанске песме испуњени су нечистим духом”.¹⁹

Евагрије из Понта примећује да „појање, дуготрпељивост и самилост заустављају узбуђење од гнева”.²⁰ Свети Јован Касијан (360—435) наглашава значај који појање има, у склопу са другим средствима, да очисти ум. „Поправљање ума”, он каже, „је у оквиру наше моћи и захтева напор са наше стране. Јер када дубоко размишљамо о Закону Божјем и то непрестано и са разумевањем, када певамо псалме и свете песме, уз то држимо пост и бденија... зле помисли постају малобројније и не налазе места у нашем уму”.²¹ Свети Нил Подвижник учи да „појање успављује страсти и умирује тело”.²² Свети Јован Лествичник примећује да „каткада прикладно појање псалама гаси жестину гнева на најуспешнији начин”.²³ А на другом месту он тврди да је „појање, по светим Оцима, оружје против рђавих помисли”.²⁴ Другде, говорећи драматично о духовном унију, (чамовању) (*Акидиа*), онај који има у себи демона овог порока исповеда: „Моји непријатељи, који ме сада држе везаном, јесу појање и ручни рад”.²⁵ И на другом месту, говорећи уопштено, Св. Лествичник каже: „Коњ племените расе када почне да каса, загреје се, и што више каса све је расположенији за касање. Овде под касањем ја подразумевам појање, а под племенитим коњем ум (*нус*), који, кад осети издалека духовну битку за коју је припремљен појањем, увек излази непобедив”.²⁶

¹⁵ Ibid., ст. 40—41.

¹⁶ 2.

¹⁷ 207.

¹⁸ P. G., св. 55, ст. 156.

¹⁹ P. G., св. 62, ст. 129.

²⁰ *Доброљубије*, св. 1, стр. 34.

²¹ Ibid., ст. 49.

²² Ibid., ст. 107.

²³ P. G., св. 88, ст. 832.

²⁴ Ibid., ст. 680.

²⁵ Ibid., ст. 861.

²⁶ Ibid., ст. 1137.

Да бисмо успели у испуњавању ових значајних циљева, Византијска црквена музика мора бити изведена на одређени начин. Она мора, у првом реду, бити певана у стању *пажње и духовне трезвености, са страхом Божјим, побожношћу, скрушеношћу и смерношћу*. Тако, Трулски Сабор (691—692) у 75. канону заповеда да: „они чије је звање да певају у црквама... узносе појање Богу, Који зна све тајне, са великом пажњом и скрушеношћу”. А Златоусти, тумачећи стих Апостола Павла: „Са псалмима, химнама и духовним песмама, од благодати појући у срцима својим Богу, каже да не треба да певамо псалме само устима, него у стању духовне трезвености: „Јер тек то је појање Богу — остало је само певање у ветар”.²⁷ А Симеон Нови Богослов каже: „Када неко пева псалме, то-јест, моли се устима, он то мора да чини са страхом, побожно и пажљиво”.²⁸ Касније он додаје: „Ако вас замоле да будете канонарх хора, немојте то радити безбрижно и олако, него смислено и са великом пажњом, као да својим гласом и руком ширите божанске речи вашој браћи, пред Царем свих, пред Христом”.²⁹ А другде запажа да онај који је постао смеран, као што прави Хришћанин и треба да буде, да ће он певати нову песму Господу, тј. да ће благодарити Богу чистим и скрушеним срцем — јер чисто срце је оно које је и смерно. Сваки други облик појања сем овог узалудан је и некористан. Јер онај који не пева псалме на овај начин не може ни да разговара са Богом путем молитве, мада се труди много. Он ће певати и говорити молитве само устима, али ће својим умом мислити о свим оним стварима које изазивају гнев Божији”.³⁰

Млитавост приликом појања је осуђена од стране Отаца. Већ смо навели да је Св. Симеон саветовао канонарху да не пева безбрижно и лено. Свети Максим Исповедник, обраћајући се свима који тврде да воле Бога, бодри их да се посвете појању и молитви без тромости.³¹ И св. Ефрем Сиријански (IV. век) упозорава хришћане „да не буду јаки у расправама, а млитави у појању”.³² Међутим, исто тако је осуђено и *усиљено и претерано гласно* појање. 75. канон Трулског сабора каже: „Хоћемо да они који држе певницу у црквама не изводе забрањено дерање, ни да присиљавају свој глас на викање”.

Јеремија Синајски (XVIII век), у своме препричавању „*Лествице*” од св. Јована Лествичника, наглашава потребу да се *одржи правилан темпо* у појању, ни брже ни спорије од прописаног.³³ Он такође наглашава да треба пренети на слушаоце *сваки стих „целовито и са-*

²⁷ P. G., св. 62, ст. 64.

²⁸ *Сабрана Дела Светог Симеона Новог Богослова*, I део, ст. 61.

²⁹ Ibid., ст. 373.

³⁰ Ibid., ст. 102.

³¹ *Добротољубије*, св. 1, ст. 204.

³² *Ескетска дела Св. оца нашег Ефрема Сиријанског*, прев. Марко Д. Сакорафос. Атина, 1864, ст. 69.

³³ «*Неа Клімах*», „*Нова Лествица*”, изд. Сотериос Н. Схоинас, Волос, 1938, ст. 236.

вршено".³⁴ Пошто мелодија и ритам псалма или песме истичу и појачавају смисао певаних речи, а речи опет дају ритму и мелодији посебан, одређен садржај, зато је важно да се *обе стране* изведу правилно и уравнотежено. Сваки стих, свака реченица, свака реч мора се певати тако да смисао текста не буде нејасан или промењен. Неправилно дисање при појању, пресецање стихова на недозвољеном месту, лош нагласак — све то мора да се избегне. Важно је то, кад се сетимо Павлових речи, које су често понављали свети Оци, да „*учимо и опомињемо један другога псалмима и химнама и духовним песмама.*”

Историчари византијске музике сагласни су у томе да је византијска црквена музика била од самог почетка *искључиво вокална*, без музичких инструмената. Тако Х. Ј. В. Тилјард тврди да је „византијска музика била вокална и да ју је изводио професионални појач или је увежбани хор певао једногласно (унисоно). Инструменти нису употребљавани у Источној Цркви”.³⁵ И Егон Велес бележи ово: „Византијска црквена музика је била потпуно вокална... Употреба оргуља и других инструмената била је забрањена по храмовима”.³⁶

Извођење византијске црквене музике на *инструментима*, или макар само *инструменталну пратњу* уз црквено појање, свети Оци Источне Цркве нису дозвољавали као нешто неспојиво са чистим, свечаним, духовним достојанством Христове вере. Г. И. Пападопулос пише да су „Оци православне Цркве, у складу са примером појања самога Христа и светих Апостола, одредили да се у црквама пева вокална музика, док су строго забранили инструменталну музику као световну и уживачку, и уопште као музику која изазива уживање без духовне вредности”.³⁷ И св. Јован Златоусти, тумачећи стих из 143 (144) псалма: „Боже, песму нову певаћу Ти, у псалтир од десет жица удараћу Теби”, каже:³⁸ „То значи, ја ћу Ти бити захвалан. Али тада (у Старом Завету) они су изводили своје свете песме на музичким инструментима; а сада, уместо инструмената, ми употребљавамо човеково тело”.³⁹ Мало даље, тумачећи 150. псалом, он каже: „Бог је у оно време дозволио (Јеврејима) да се служе музичким инструментима због њихове слабости... Јер у својој премудрости Он је смислио да их на тај начин продрма из њиховог грубог, трмог стања клонулости”.⁴⁰ Ствар је у томе да су хришћани, благодарећи доласку Христа са Његовом поруком о *Новом Човеку* и о *Новој Земљи*, у бољем положају него они који су живели у Старом Завету, и зато се *од њих више тражи* — од њих се очекује да се уздигну у *вишу* духовну област.

³⁴ Ibid., ст. 173.

³⁵ „Византијска Музика”, у *Британској енциклопедији*, 1941, св. 4, ст. 492.

³⁶ *Историја Византијске музике и химнографије*, Оксфорд, 1949, ст. 24.

³⁷ „*Историјски преглед Византијске црквене музике*”, Атина, 1904, ст. 10—11.

³⁸ Р. Г., св. 35, ст. 709.

³⁹ Р. Г., св. 55, ст. 462. Климент Александријски, Р. Г., св. 8, ст. 441, 444.

⁴⁰ Р. Г., св. 55, ст. 497—498.

Употреба оргуља у Западној цркви, која је почела тек у Средњем веку, и која се проширила недавно и у неким православним црквама на Западу, очигледно је у супротности са праксом древне Цркве и са учењем светих Отаца.

У извођењу византијске црквене музике, не само да су *искључени* музички инструменти, него је такође *искључена* и *полифонија* (многогласје) или *хетерофонија* (разногласје). Као што је указано у почетку, византијска свештена музика је монофонична (једногласна).⁴¹ То значи да се ту пева само на *један* глас, тако да ако у појању учествују и многи певачи, они сви певају заједно, по речима св. Јована Златоустог, „као да сви њихови гласови долазе из једних уста”.⁴²

И по овом питању, историчари византијске музике се слажу. Тилјард каже да је византијска музика „вокална, на *један глас*, без неке пратње *сем хорског брујања на једну ноту* (што се грчки зове „*исон*”).⁴³ И Велес тврди да је „византијска музика... било да ју је певао један певач или многи певачи у хору, увек била монофонична (једногласна)”.⁴⁴ Слично запажа и Д. Г. Панагиотопулос да „византијска мелодија, чувајући веома древну традицију... увек тече по једној јединој линији звукова и никада не уводи хармонизовање разних тонова, као што је то случај у европској музици. Отуда и када многи певају заједно, они певају сасвим исте тонове — ту нема различитих линија мелодије које би се преплитале, нема различитих тонова”.⁴⁵

У вези са тим важно је напоменути да је у току првих десет векова и Западно хришћанство неговало искључиво монофоничну црквену музику.⁴⁶ Полифонија, или „хармонизација” византијског појања према западним правилима хармоније и контрапункта, као и његово извођење уз пратњу оргуља, у супротности је, дакле, са светим Предањем хришћанске Цркве. То је новотарија која је продрла у руске цркве осамнаестог века и, касније, у остале православне цркве. Та новотарија код нас је последица утицаја Запада на православни Исток, јер је Западна црква увела полифонично појање још много раније.

Ова новотарија, која узима облик хармонизованог певања компонованог за два гласа или за више гласова, из корена мења спољни облик византијске свештене музике, а тиме и њену унутарњу суштину. Овим се разара њена чистота и узвишеност, њено мистичко својство, ~~њена~~ моћ да уноси у душу скрушеност — а претвара се у нешто површно које служи више за уживање и забаву. Византијске

⁴¹ Григорије Нисански, *Аскетска Дела*, изд. Вернер Јегер, Леиден, 1952, ст. 408.

⁴² Р. Г., св. 61, ст. 315.

⁴³ *Византијска Музика и Химнографија*, Лондон, 1923, ст. 37. (Подвлачења су моја.)

⁴⁴ *Op. cit.*, ст. 24.

⁴⁵ „Теорија и Пракса Византијске Црквене Музике”, Атина, 1947, ст. 285.

⁴⁶ Види: *The New Schaff — Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, vol. 10, п. 157.

Α μὴν εὐλογεῖ ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον εὐλο
 γητὸς εἰ Κύριε εὐλοοο γειεῖ ἡ ψυχὴ μου τὸν
 Κύριον ἡ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ
 ἄστρα
 εὐλογεῖ ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον καὶ μὴ ἐπιλανθάνῃς
 πᾶσας τὰς ἀνθρώπων δόσεις αὐτοῦ
Τὸν εὐελάτῃον τὰς πᾶσας τὰς ἀνομιὰς σου τοῦ
 ἐσώμενον πᾶσας τὰς νόσους σου

Сл. 20 Византијска музика има свој сопствени систем музичких скала, своје законе и каноне, свој начин компоновања, свој систем писања нота. Овде се налази извод из једне композиције Петра из Пелопонеза (18 век), који је био најчувенији појац и композитор византијског појања после пада Цариграда. Ово је написано по новом реформисаном начину писања византијских „неума“ које је развио Хрисант (+1843.). Григорије (+1822) и Хурмузије (+1840.). Знакови изнад слогова речи су „неуме“ које означавају интервале. Оне не указују висину тона сваке ноте у мелодији, него показују колико се поједина нота налази изнад или испод претходне ноте, или понавља претходном нотом.

мелодије, ако се обуку у партитуре за више гласова, губе своју посебну изражајност, свој духовни ритам, своје духовно величије, а тиме и своју моћ да нас духовно уздигну и преображавају.⁴⁷

Монофонично појање није само појање које је сагласно са праксом древне хришћанске Цркве, него је оно такође и у складу са јед-

⁴⁷ Панагиотопулос, *op. cit.*, ст. 302, 342.

ΟΣΜΗ ΓΛΑΣ (FINALIS S)

'Α-μήν εὐ-λό-γει ἡ ψυ-χή μου τὸν Κύ-ρι-ον. εὐ-λό-γη-τάς εἶ, Κύ-ρι-ε. εὐ-λό-γει ἡ ψυ-χή μου τὸν Κύ-ρι-ον, καὶ πᾶν-τα τὰ ἐν-τός μου τὸ ὄ-νο-μα τὸ ἁ-γι-ον αὐ-τοῦ. εὐ-λό-γει ἡ ψυ-χή μου τὸν Κύ-ρι-ον καὶ μὴ ἐ-πι-λαν-θᾶ-ναι σου, τὸν ἁ-γι-ον πα-τέρα πάν-τας τὰς πό-σεις αὐ-τοῦ. τὸν εὐ-ε-λά-τεῦ-ον-τα πάν-τας τὰς ἁ-νο-μί-ας σου, τὸν ἁ-γι-ον πα-τέρα πάν-τας τὰς πό-σεις σου.

Сл. 20 Ово је транскрипција композиције приказана на претходној страни.

ноставним, смерним, озбиљним карактером самога Христа и Његовог учења. Док полифонија, насупрот, уводи недозвољену испреплетеност, као и шепурење и лакоумност.

Да би обогатила и појачала мелодију, византијска црквена музика се служи, не полифонијом ни пратњом оргуља или неког другог инструмента, него утанчанијим, духовнијим средством, а то је: „*исократи*ма” или *хорско брујање на једну ноту*. То значи да поред појаца (*псалта*), који певају мелодију, у истом хору стоје и „*исократи*” (дословно: они који држе „исон” или основну ноту) или, како су они називани у древним византијским рукописима, *бастактаи* (дословно „држачи”). Улога *исократа* састоји се у томе да држе оно уједначено брујање на основној ноти док појци изводе мелодију песме.

То брујање („*исократи*ма”) може да изведе један или више певача, обично у доњем кључу. Понекад то истовремено певају де-

чаци у горњем финалном кључу.⁴⁸ То почиње у исто време кад и мелодија, или мало раније, чим хороваћа да тон „исона”. Јачина тог брујања „исократиме” не остаје иста у току извођења песме, него се мења у складу са јачином певане мелодије.

То брујање („исократима”) не само да појачава мелодију, него и наглашава музичку скалу у којој се пева одређени псалам или славословје или песма, додајући посебну достојанственост и моћ појању. Његова употреба вуче свој корен још из доба раног хришћанства.⁴⁹

Да би се дало појцима потребно време за предах, и да би се молитвена заједница одржала у стању духовне трезвености, која је толико потребна у хришћанском животу, поготово за време богослужења, уведено је у византијском појању *антифоно певање*. То значи да не пева један, него два хора који се наизменце смењују, час лева, час десна певница. На тај начин, појац или појци једног хора могу да се одморе док други појац са супротне стране пева псалме, а опет верници не падају у дремеж од монотоног певања стално истог појца или хора који стоји увек на истом месту у храму.

Пракса антифоног појања забележена је већ у доба Апостолских мужева. Древни историчари, међу њима и црквени историчар Сократ, који је писао у петом веку, кажу да је свети Игнатије Антиохијски први увео у црквену употребу антифоно појање.⁵⁰ Тај значајни апостолски човек је живео од средине првог века до почетка другог века. У четвртом веку антифоно појање је прихваћено у Египту, Либији, Палестини, Арабији, Феникији, Сирији, Месопотамији и другде.⁵¹

Из свега што је речено о унутарњем, духовном расположењу неопходном за правилно извођење византијске свештене музике, излази да појац мора бити истински хришћанин, који не само да разумје шта пева, него уз то поседује стварну побожност, смерност, духовну трезвеност и разборитост, а уз то да је свестан високог циља коме је одређен да служи. Нема сумње, он такође мора да има одличан глас и осећање за музику, као и прикладну увежбаност у појању византијске музике.

Ово су схватили свети Оци православне Цркве још од најранијих времена. У Апостолским правилима, у правилима Лаодикијског и Трулског сабора, појци су убројени у клирике („клирос”⁵²), и од њих је захтеван строжији начин живота него од лаика.⁵³ Сем тога, Лаодикијски сабор је наредио да „нико други не може певати за певницом до канонски појци”.⁵⁴

⁴⁸ Тилјар, Византијска Музика и Химнографија, ст. 64; Панагиотопулос, *op. cit.*, ст. 290.

⁴⁹ Види: Беседа Светог Василија о Гладу и Суши. Р. Г., св. 31, ст. 309.

⁵⁰ Р. Г., св. 67, ст. 689, 692.

⁵¹ Види: Писмо Светог Василија 207. И Теодорит Кирски, Р. Г., св. 82, ст. 1060.

⁵² Апостолска правила 26, 43, 69; 24. канон Лаодикијског сабора (4. век); 4. и 5. канон Трулског сабора.

⁵³ Апостолска правила 42, 43, 69; 24 канон Лаодикијског сабора.

⁵⁴ Правило 15.